

БӨЛІМ: ОҚУШЫ

Жастар және ақпарат: журналистің қоғамдағы жауапкершілігі

ЖАРИЯЛАНДЫ
13.02.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/187191/>**Бейілхан Перизат**

“Ақмола облысы білім басқармасының Шортанды ауданы бойынша білім бөлімі Степной ауылының жалпы орта білім беретін мектебі “КММ — нің 11 “А” сынып оқушысы

Бүгінгі жастар буыны жаңалық пен деректі негізінен интернет пен әлеуметтік желілер арқылы қабылдайды. Мысалы, DataReportal платформасының жаһандық зерттеулеріне сәйкес, әлем халқының басым бөлігі жаңалықты онлайн форматта тұтынады, ал 16–24 жас аралығындағы аудиторияның едәуір бөлігі ақпаратты әлеуметтік желілерден алады. Бұл үрдіс журналистиканың қоғам алдындағы жауапкершілігін бұрынғыдан да арттырып отыр.

Қазіргі цифрлық дәуірде ақпарат қоғам өмірінің стратегиялық ресурсына айналды. Әсіресе жастар

Ақпараттық қоғам және медианың трансформациясы

Ақпараттық қоғам теориясын негіздеген зерттеушілердің бірі — Мануэль Кастельс. Ол өз еңбектерінде желілік қоғам жағдайында ақпарат ағыны билік пен қоғамдық пікір қалыптастырудың негізгі тетігіне айналғанын атап өтеді. Расында да, қазіргі медиакеңістікте ақпарат тек хабар тарату құралы емес, әлеуметтік сана мен құндылықтарды қалыптастыратын ықпалды фактор болып отыр.

Дәстүрлі БАҚ-тың (газет, радио, теледидар) орнына цифрлық платформалар келді. Reuters Institute for the Study of Journalism жариялаған Digital News Report зерттеулерінде жастардың дәстүрлі медиадан гөрі әлеуметтік желілерге көбірек сенім артатыны көрсетіледі. Алайда дәл осы кеңістікте жалған ақпараттың таралу қаупі де жоғары.

Жалған ақпарат және оның жастарға ықпалы

Ақпараттың жылдам таралуы кей жағдайда оның сапасына кері әсерін тигізеді. Әлеуметтік желілердегі алгоритмдер эмоцияға құрылған, сенсациялық мазмұнды алға шығарады. Нәтижесінде фейк жаңалықтар мен манипуляциялық контент кең аудиторияға тез жетеді. Бұл құбылыс әсіресе сыни ойлау дағдылары әлі толық қалыптаспаған жастарға айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Мысалы, UNESCO ұйымы медиасауаттылықты XXI ғасырдың негізгі құзыреттерінің бірі ретінде атап көрсетеді. Ұйым деректеріне сүйенсек, медиасауаттылық деңгейі төмен қоғамдарда жалған ақпараттың таралу ықтималдығы жоғары болады. Демек, журналист тек ақпарат таратушы ғана емес, сонымен бірге аудиторияның ақпаратты талдау қабілетін дамытуға ықпал етуші тұлға болуы тиіс.

Кәсіби журналистиканың қағидаттары

Кәсіби журналистика ең алдымен шынайылық, дәлдік және бейтараптық қағидаттарына сүйенеді. Бұл стандарттар халықаралық деңгейде де бекітілген. Мысалы, Society of Professional Journalists ұйымының этикалық кодексінде «ақиқатты іздеу және оны жариялау» негізгі міндет ретінде көрсетілген. Ақпаратты кемінде екі дереккөз арқылы тексеру, факті мен пікірді ажырату, мүдделер қақтығысынан аулақ болу – кәсіби журналистің басты талаптары.

Журналистік материал тек оқиғаны баяндап қана қоймай, оның әлеуметтік салдарын түсіндіруі тиіс. Әсіресе жастар аудиториясына арналған контент тәрбиелік, танымдық және ағартушылық сипатта болуы маңызды. Себебі бүгінгі жас – ертеңгі сайлаушы, шешім қабылдаушы, қоғам көшбасшысы.

Журналистің әлеуметтік жауапкершілігі

Журналистің қоғам алдындағы жауапкершілігі бірнеше деңгейден тұрады:

1. Ақпараттық жауапкершілік – тексерілген, дәлелді дерек ұсыну.
2. Этикалық жауапкершілік – жеке тұлғаның ар-намысы мен құқығын сақтау.
3. Әлеуметтік жауапкершілік – қоғамдағы тұрақтылық пен келісімге нұқсан келтірмеу.

Жастардың дүниетанымы қалыптасу кезеңінде болғандықтан, олар ұсынылған ақпаратты үлгі ретінде қабылдауы мүмкін. Сондықтан журналист өз материалы арқылы агрессияны, кемсітушілікті немесе радикалды көзқарастарды насихаттамауы керек. Керісінше, толеранттылық, сыни ойлау және азаматтық белсенділік құндылықтарын дәріптеуі тиіс.

Медиасауаттылық және болашақ

Қазіргі таңда көптеген елдерде медиасауаттылық пәні оқу бағдарламасына енгізілуде. Бұл бастама журналистика сапасымен қатар аудитория жауапкершілігін де

арттыруға бағытталған. Журналист пен аудитория арасындағы сенім – сапалы ақпараттық кеңістіктің негізі.

Қорытындылай келе, сапалы журналистика – саналы қоғамның тірегі. Ақпарат дәуірінде журналист тек жаңалық жеткізуші емес, қоғамдық пікір қалыптастырушы, құндылықтар таратушы және ағартушы рөлін атқарады. Өз ісіне адал, кәсіби әрі жауапкершілікті журналист жастарға дұрыс бағыт-бағдар беріп, олардың сыни ойлау қабілетін дамытып, елдің тұрақты дамуына елеулі үлес қоса алады.

Осы тұрғыдан алғанда, журналистің әрбір сөзі мен жариялаған материалы – тек ақпарат емес, болашаққа әсер ететін маңызды әлеуметтік әрекет.